

ON

Pojem státu

V primitivních společnostech s rodovým zřízením se vztahy mezi příslušníky řídily morálkou a zvyklostmi. Jakmile se společnost početně rozrostla a sociálně rozvrstvila, bylo nutné vytvořit nové uspořádání, které by zajistilo řád uvnitř i vztahy k sousedním společnostem. Tento nově vzniklý útvar nese označení stát.

STÁT je forma politické organizace lidské společnosti, která sdružuje obyvatele určitého území v právní celek. Státní moc je nezávislá, neodvozená od žádné jiné (suverenita a svrchovanost státu). Vnitřní i vnější záležitosti si řeší každý stát sám.

Znaky každého státu, jimiž se liší od nestátních politických organizací:

- organizace státu – soustava státních orgánů spjatá se státním aparátem
- právo – nejdůležitější prostředek pro stanovení obecně závazných politických, hospodářských a kulturních úkolů dané společnosti a stanovení takových pravidel a mezi chování lidí, které jsou s těmito zájmy v souladu
- území a obyvatelstvo jsou dalším charakteristickým znakem a podmínkou státu
- státní suverenita

Funkce státu

Moderní stát se zaměřuje zejména na zajištění svých základních funkcí.

- Vnitřní funkce státu jsou:
 - bezpečnostní – zajištění bezpečnosti občanů a jejich majetku i vnitřní zabezpečení fungování státu, jeho orgánů a institucí na státním území
 - právní – zajištění respektování právního řádu ve všech oblastech činnosti dané společnosti, svobod a práv občanů
 - ekonomická – stanovení podmínek pro chod ekonomiky a jejich garance
 - sociální – zajištění občanů v nemoci, stáří a při ztrátě prostředků obživy
 - kulturní – péče o kulturní dědictví, vytváření podmínek pro rozvoj hmotné a duchovní kultury, rozvoj školství, vědy a výchovy
- Vnější funkce řeší ve vztahu k jiným státům:
 - zajištění vztahů s dalšími státy (diplomacie)
 - regulace zahraničního obchodu – stanovení podmínek a okolností pro zahraniční obchodní vztahy
 - obrana území před případným napadením, zapojení se do boje za světový mír a mezinárodní bezpečnost (např. proti terorismu)

Národ, národní stát

NÁROD je společenství lidí se společným jazykem, hlásících se ke stejným národním tradicím a zájmům, které integruje pocit národní spolupatřičnosti.

Existence národa je dána buď vlastním státem, nebo federativním či autonomním statutem v rámci vícenárodního státu.

Poznámky:

První státy v dějinách (sumerské říše, Egypt) vznikly asi 3 500 let př. n. l. V současném světě existuje kolem 200 nezávislých států.

Moderní termín stát (z lat. *stato* = status, řád) se objevil v 15. stol. v Itálii, v politické teorii jej začal užívat v 16. stol. Machiavelli. Starí Řekové nazývali svůj stát (tj. město a nejbližší okolí, např. Atény a Sparta) polis. Městský stát Římanů měl název civitas neboli obec. Stejně jako ve středověké Evropě se jednalo o holistický stát (*holos* = celý, celistvý), ve kterém člověk viděl svůj zájem v nadosobním celku a ve kterém měl dané místo. Společnost představovala jeden organismus a byla hierarchicky uspořádaná.

státní suverenita (viz str. 66)

Slovo národ se používá od 13. stol. Původně označovalo lidský rod nebo rasu a nemělo žádný politický význam.

Na světě existuje asi 300 národů a 1500 národností.

II. rož.

Zpracuj:

1) Definice státu

2) Znaky státu

3) Funkce státu

4) Definice národa

Vzniku národa předchází etnická jednotka zvaná národnost. Je charakterizována společným jazykem, vírou a zvyklostmi (národnost je také příslušnost k určitému národu).

NÁRODNÍ STÁT je útvar vytvořený jako politická organizace určitým národem.

Ve skutečnosti však ve všech tzv. národních státech žije řada jazykových, náboženských, etnických a regionálních skupin, z nichž se některé mohou považovat za národy.

Národní příslušnost (příslušnost k určitému národu) získává člověk narozením, přijetím určitého životního stylu a přiznáním státního občanství.

Občanství jako státní příslušnost

STÁTNÍ OBČANSTVÍ je plnoprávné členství jedince v daném státním útvaru na území státu. V demokratickém státě zaručuje rovnost s ostatními občany státu a garantuje komplex vzájemných práv a povinností mezi státem a občanem. Stát poskytuje občanovi plnou ochranu uvnitř celku a v rámci mezinárodních smluv i vně území.

Jako občan je každý podřízen mocenským orgánům svého státu. Je povinen dodržovat zákony, platit daně, vykonávat vojenskou službu apod. Zároveň využívá výhody, které mu stát poskytuje – stát např. pečuje o bezpečnost, organizuje zdravotní péči, vzdělávání a sociální zabezpečení svých občanů.

Státní občanství České republiky může člověk nabýt:

- narozením – dítě získá státní občanství svých rodičů
- osvojením – dítě osvojené občany ČR nabývá jejich občanství
- určením otcovství – nemanželské dítě matky, která je cizí státní občanka, a otce se státním občanstvím ČR se stává občanem ČR
- nalezením na území České republiky – dítě nalezené v ČR je jejím státním občanem (pokud se neprokáže jiné občanství)
- prohlášením – při rozdělení České a Slovenské federativní republiky si mohl její občan zvolit státní občanství ČR
- udělením – občané cizího státu trvale žijící na našem území, kteří splní podmínky (např. nejsou trestáni, prokáží znalost českého jazyka), mohou požádat o udělení státního občanství ČR

Státní občanství České republiky je možné také pozbyt, a to:

- prohlášením – člověk, který žije v cizině a má současně cizí státní občanství, se může občanství ČR vzdát
- nabytím cizího státního občanství – člověk, který se na vlastní žádost stal cizím státním občanem, pozbývá občanství ČR
- smrtí občana

Teorie vzniku státu

Okolnosti a podmínky vzniku států se lišily. Stát mohl v minulosti vzniknout násilným podmaněním jiných kmenových společností, jinde růstem počtu obyva-

Poznámky:

multietnicita ve státě
(viz str. 11)

Nelze zamenovat pojmy občan a obyvatel. Občan je pojmem politickým – určuje příslušnost k určitému státu (jedinec může být příslušníkem i dvou států, tzv. dvojitě občanství). Obyvatel je pojmem geografickým, jenž označuje příslušnost jedince k určitému území. Občan Kanady může být obyvatelem Brna, tj. České republiky.

Zároveň se žádostí o udělení českého státního občanství většinou musí zadatel předložit doklad o pozbytí dosavadního státního občanství. Na základě udělení nabývá fyzická osoba státní občanství ČR dnem složení státního občanského slibu.

Výjimkou je situace, kdy občanství cizího státu získal uzavřením manželství nebo narozením. V tomto případě má dvojitě státní občanství (české i cizí).

5/
Napiš možnosti
nabytí
státního občanství
ČR

6/
Napiš možnosti
pozbytí
státního občanství
ČR

telstva, jeho soustředováním do větších sídel a spojováním do územních celků. V politologii se objevily na vznik států různé teorie.

Nejčastěji je vznik států vysvětlován tzv. teorií smluvní (konsenzuální) - stát vznikl smlouvou mezi lidmi, na základě které lidé zrušili přirozený stav, zorganizovali se a založili stát. Každý občan se přitom zřekl části své suverenity ve prospěch celku.

Další teorie vzniku států:

- teorie náboženská - vychází z božského původu státu, stát vznikl a existuje jako boží vůle a odráží v sobě boží dokonalost
- teorie patriarchální - stát vznikl postupným rozšiřováním rodiny, státní moc monarchy odpovídá moci otce nad rodinou.
- teorie mocenská - chápe stát jako vládu silnějšího nad slabšími
- teorie násilí - vysvětluje stát jako produkt uplatnění síly

Typy a formy států

Formy států

Jednotlivé státy světa se liší svou formou. Forma státu je dána několika složkami: formou vlády, politickým režimem a státním zřízením.

FORMA VLÁDY je způsob organizace státní moci. Zahrnuje složení nejvyšších orgánů státu a jejich vztahy k nižším orgánům a občanům.

Forma vlády rozděluje státy na demokratické a nedemokratické.

V demokraciích se na správě a řízení státu podílejí všichni občané státu.

Ve státech nedemokratických, v autokraciích, vládne jen úzký okruh osob nebo dokonce jedinec. Mohou mít podobu:

- aristokracie (např. vláda privilegovaného stavu, šlechty)
- plutokracie (např. vláda úzké skupiny bohatých)
- oligarchie (např. vláda privilegované vrstvy magnátů)
- monokracie (např. vláda jedince, samovládce, diktátora)

Zatímco v demokratických režimech platí ústavní řád a základní lidská práva a svobody a státní moc se odvíjí od občanů, režimy diktátorské lidská práva a svobody potlačují, nepřipouštějí opoziční názory a k prosazení svých cílů neváhají užít i fyzický a psychický teror. Vyhrcoeným stupněm diktátorské autokracie jsou tzv. totalitní diktatury, jejichž cílem je úplná kontrola nad každodenním životem občanů a neomezené řízení společnosti.

Typy států

Historické podmínky prosazování demokracie se odrážejí v typech států.

TYPY STÁTU jsou jednotlivé druhy státního zřízení.

Demokracii odpovídá nejčastěji republika, slučitelná je s ní i parlamentní monarchie, v níž má archaický prvek královské moci spíše symbolický charakter, monarcha má velmi omezenou moc (např. Velká Británie).

Poznámky:

společenská smlouva
(viz str. 200)

Teorie teokratická se zakládá na tezi o božském původu panovníka.

Teorie mocenská je inspirována přírodou.

demokracie (viz str. 19)

Autokracie je společný pojem pro všechny antidemokratické typy států včetně:

- orientální despotie
- starověké a středověké městské tyranie
- absolutní monarchie
- novodobé diktatury a totalitních systémů

Teokracie je stát pokládán za výtvor boha. Osoba v čele státu je považována za vykonavatele boží vůle (např. egyptský faraon odvozoval svou moc ze svého údajného božského původu).

totalitní ideologie
(viz str. 27)

- Další formy států:*
- sofokracie (vláda moudrých)
 - tinokracie (vláda bohatých)
 - technokracie (vláda techniků)
 - meritokracie (vláda nejschopnějších)
 - byrokracie (vláda úředníků)
 - ochlokracie (vláda lidu)

7) Jaké rozlišujeme formy států?
Výjimečný podobný nedemokratických států

Monarchie zaručuje dědičnou, doživotní vládu jedné osobě. Vláda má k moci, jakou ve svých rukou soustředí, rozlišujeme:

- absolutní (neomezené) – panovník má veškerou vládní moc, je nejvyšším zákonodárcem i soudcem
- konstituční (omezené) – panovník je omezen právní mocí státních orgánů, často volených parlamentem (parlamentní monarchie)

Republika (z lat. *res publica* = věc veřejná) je taková státní forma, ve které neexistuje dědičný panovnický úřad a jejíž představitelé jsou voleni podle základě ústavy (zákonodárným sborem, přímo občany nebo jinak).

- Parlamentní republika se vyznačuje vedoucím postavením parlamentu složeného z poslanců více stran, kterému je odpovědná vláda.
- Prezidenická republika má v čele prezidenta, který zároveň plní úkoly moci výkonné.
- Kancelářská republika, ve které má kancléř výrazně větší kompetence než ministři předsedové jiných států.

ÚZEMNÍ STRUKTURA STÁTU – ústřední a místní orgány vykonávají státní moc v příslušných částech území, na které je stát členěn.

Na základě územně správního členění rozlišujeme státy unitární, složené a svazy států.

- Unitární stát (z lat. *unus* = jeden) je jednotný, s jedinou vládou, jedinými zákony a jediným občanstvím na celém území státu. Jednomu centru moci jsou podřízeny nižší správní jednotky (např. ČR, SR, Itálie, Nizozemsko či Polsko).
- Federace je složený (spolkový) stát, tj. stát vzniklý spojením více států (zemí, provincií, kantonů), které se vzdaly části své suverenity ve prospěch celku. Vedle jednotného federálního zákonodárství mohou mít jednotlivé části vlastní ústavu i zákony, dvojitou soustavu nejvyšších státních orgánů i dvojitou občanství. Federace mívají společnou zahraniční politiku, měnu, příp. justici (např. USA, Švýcarsko, SRN, SSSR v letech 1922–1991).
- Konfederace, svaz států, je volně smluvní sdružení samostatných států, které úzce spolupracují v některých oblastech. Při zachování vlastních ústav i občanství státy vytvářejí orgány pro společné zajištění obrany, zahraniční politiky, příp. zahraničního obchodu a měny (existovaly zj. v minulosti, např. ve Švýcarsku, Nizozemsku, Rakousku-Uhersku v letech 1867–1918, dnes britské Commonwealth).

Právní stát

Vznik práva je spojen s nepsanými pravidly, tzv. zvykovým (obyčejným) právem, které bylo uplatňováno v rodové společnosti. Spolu s nejstaršími státy se objevilo právo v podobě písemných předpisů – zákonů. Dnešní moderní demokratický stát je podmíněn existencí právního řádu.

PRÁVNÍ STÁT je takový, v němž je vztah mezi občanem a státem vymezen pomocí práva. Právní řád stanoví i pravidla chování státních orgánů, aby nemohla být jejich moc zneužita proti občanům, a také pravidla chování občanů ve státě. Je prosazována vládou práva.

parlamentní republika (např. ČR, SR, Itálie, Francie, Švýcarsko, Rakousko a Německo)

parlament (viz str. 22)
prezident (viz str. 23)

Státní zřízení můžeme dělit také podle rozvržení výkonu moci na centralizované a decentralizované.

Federace se objevují u států s velkou rozlohou, které nelze řídit z jednoho centra, nebo jsou federalizovány části státu, v nichž se výrazně liší tradice, národnost či jazyk.

Konfederace bývají přechodným útvarem mezi nezávislými státy a federací, např. při sjednocení či rozpadu států.

Zvykové právo je stále uplatňováno ve Velké Británii.

Hlavní zásady našeho právního státu jsou zaneseny v Ústavě ČR.

Ústava ČR (viz str. 16)

9,
Výjimečný typ státního

10,
Jak rozdělujeme státy na základě územní správního členění!